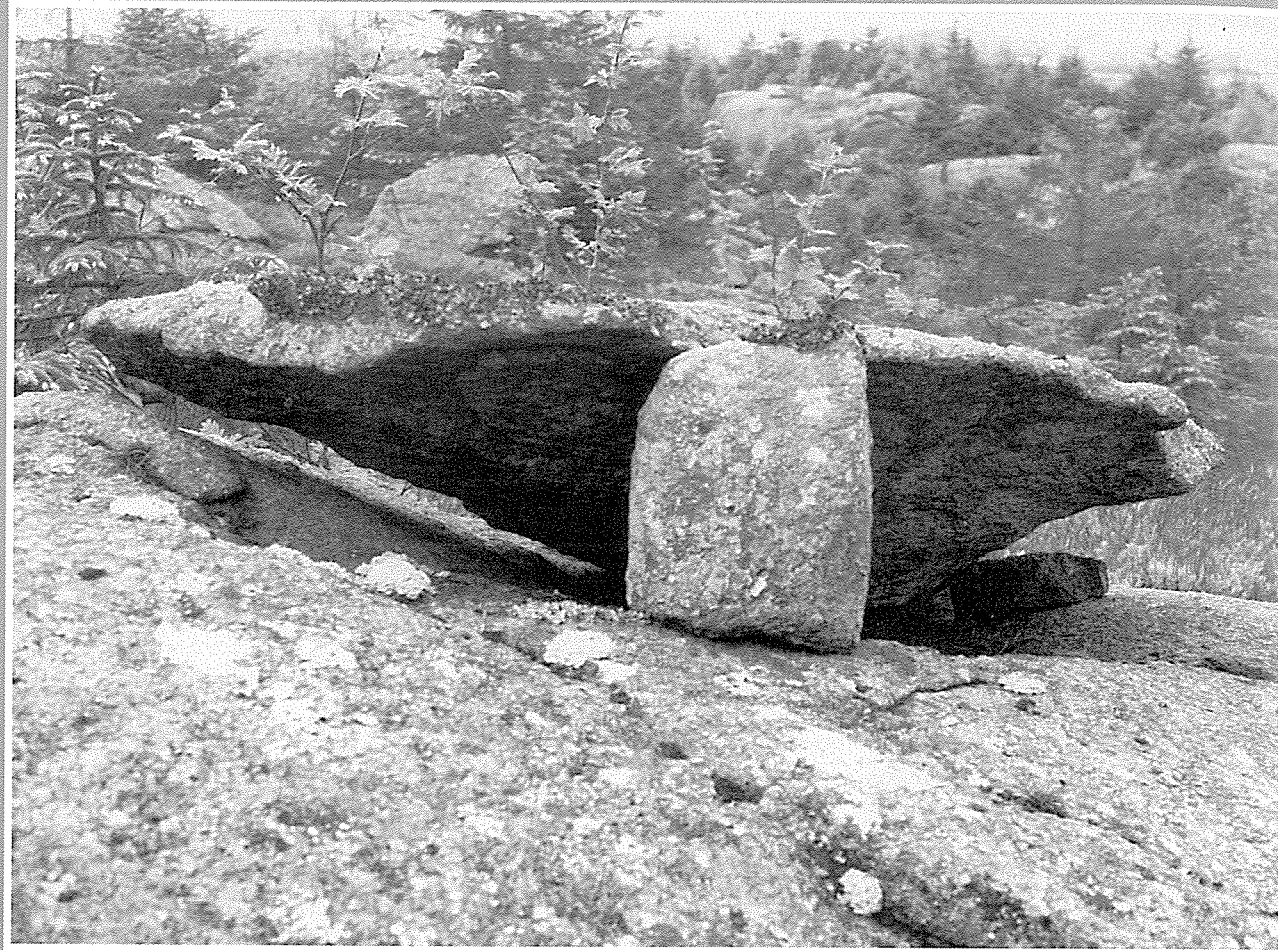

Seks gamle ulvefeller

GABRIEL OG KJELL MATTINGSDAL, NILS NJÅ OG AUDUN ØYRI

I dag står ikkje Jæren fremst i mediebildet når ein drøftar ulveplaga. Men ulven har ei fortid som frykta rovdyr også på våre kantar. Det er nok ukjent for dei fleste at me har faste kulturminne knytta til ulven. Takk til forfattarane som har spora opp fellene og formidlar kunnskapen om dei.

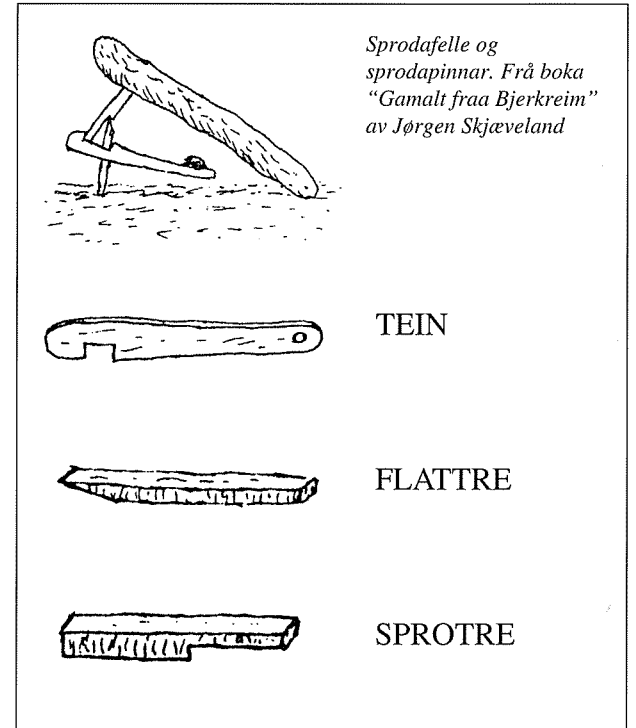

Fella på Røynåsen i Øvre Time ligg i eit plantefelt, men på ein liten bergskolt der det er utsikt mot Fjermestadgardane. Kjentmann: Kjell Vaule

I uminnelege tider har steinheller vore brukt til å fanga dyr og fuglar med. Ei steinhelle vart løfta skrått opp på eit flatt berg. Ho vart støtta i skråstilling av to støttepinnar som var sette isaman langsetter ved at den øverste kvilte i eit hakk i den nedste pinnen. For å halda i hop skøyten mellom støttepinnane vart det sett ein pinne på tvers. I denne pinnen var det ei utsparing som heldt skøyten stødig, og på enden av denne pinnen vart åta festa. Når eit dyr prøvde å ta åta ville støttepinnane koma i ulage slik at hella datt ned og drap eller fanga dyret.

I Rogaland og andre landsdelar vart desse fellene kalla sprodafeller og fellepinnane for sprodapinnar. Sjø biletet frå boka "Gamalt fraa Bjerkrem" av Jørgen Skjæveland.

Slike feller har vore i bruk opp til våre dagar – til fangst av stare og annan fugl, og til mår, rev, gaupe og andre dyr. Stundom vart det bygt opp ein kant rundt nedslaget for hella slik at dyret ikkje vart slått i hel, men fanga levande.

Sprodafelle og sprodapinnar. Frå boka "Gamalt fraa Bjerkrem" av Jørgen Skjæveland

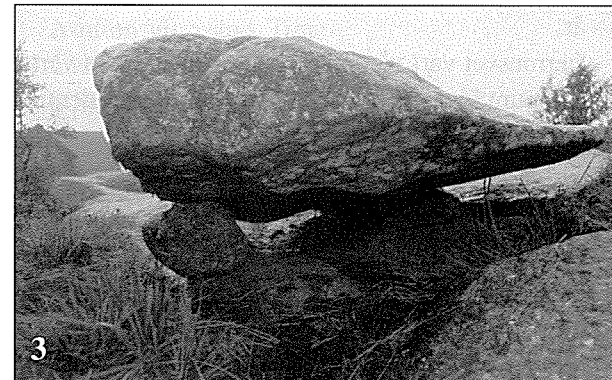
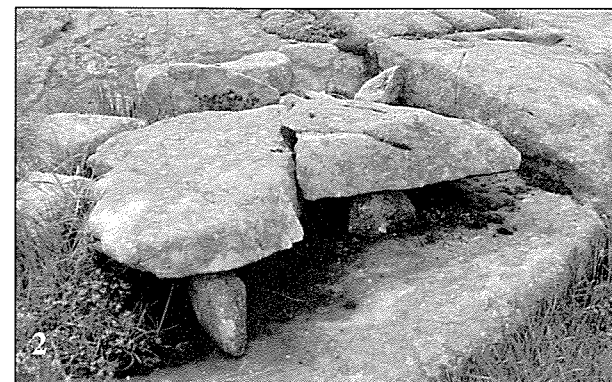
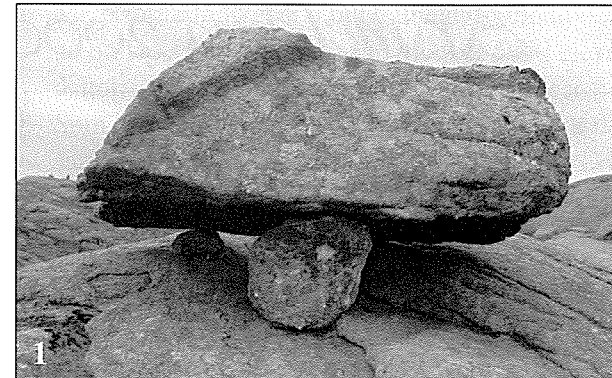
På Matnisdal i Hå kommune har det halde seg tradisjonar om kor ulven ferdast i Oгнаheia og om kor han sat på vakt på fjellet ovanfor garden for å finne høve til å gå til åtak på buskapen. Her kjenner dei til ei stor sprodafelle som vart brukt til ulvefangst. I tillegg til denne fella har me nå funne 5 feller av same slaget, slik at me kjenner til 2 feller i Oгнаheia i Hå, ei felle på Lyefjell og ei på Røynåsen i Time kommune og 2 feller på garden Dyrskog i Bjerkreim.

Steinhellene som er brukte er om lag 80 cm – 120 cm i kvar kant og jamt over 20 – 35 cm tjukke, dei må vera 800–1200 kg tunge. 4 av fellene har ein støttestein som held fella i skråstilling også når ho ikkje er i bruk. Fremre kant av hella er då løfta 20 – 30 cm opp frå underlaget. Støttesteinen har sannsynlegvis sikra fangstfolka mot skade når sprodapinnane skulle riggast opp. Når dette var i orden og åta var på plass kunne steinen tas vekk. Steinen kunne setjast opp igjen når eit daudt dyr skulle tas ut av fella. Hellene på Dyrskog ligg utan støttestein. Men også her på garden var det sikre tradisjonar om at dette var gamle ulvefeller. Under 3 av fellene er det lagt det vi har kalla "vippestein". Det er ein 8 – 10 cm stor stein som ligg i eine hyrnet av den delen av hella som ligg nedpå berget når hella er i skråstilling. Denne steinen vil laga ein akse slik at hella kjapt kan vippe ned i staden for å rulla og gnurra mot underlaget.

For å letta hellene opp trongst gjerne 2-3 mann. Dei brukte nok ein trestokk til å løfta med. Også i våre dagar har dei brukt trestokk når dei stelte med reve- og mårfeller. Fangstmannen kan løfta slike mindre heller opp med ein stokk som kviler på aksla hans medan han steller med sprodapinner og åte.

Dei to fellene på Dyrskog ved Ørsdalsvatnet i Bjerkreim kommune ligg langs dabbevegen over mot Spjøtavoll. Berget her er slik at både helle og underlag er jamnare enn for dei andre fellene. Kjentmenn: Thore Jørpeland, Per Spødervold og Peder Dyrskog (eigar).

Det er fleire eldre folk i Time, Hå og Bjerkreim som kjenner til at store steinheller vart brukt til ulvefangst. Men få ha visst om kor slike feller finst og ingen kjenner historier om at det verkeleg er fanga ulv i dei. På Dyrskog var fellene i bruk i "oldefar si tid", da dei prøvde å fange ei gaupe som hadde teke sau. Det må vera lenge sidan dei er brukte til ulvefangst. Det er vanleg å rekne at ulven vart utrydda i 1860-80-åra – med gift og med moderne gevær av Remingtontypen. Bruken av desse steinfellene går sannsynlegvis tilbake til 1700-talet, eller til første del av 1800-talet. Dette er det visst ingen som veit lenger. Men me får ta vare på desse gamle fellene fordi dei fortel om den store rovdyrplaga i det gamle bondesamfunnet.

1. Fella i Trodladalen i Oгнаheia ligg nær eit gammalt ulvehi, i ei "stroga" der ulven ferdast etter det gardsfolket på Matnisdal meiner.

2. Fella i Podladalen i Oгнаheia er sprukken i to. Den minste delen skal i seinare tider ha vore brukt til fangst av rev og mår.

3. Ulvefella på Lyefjell ligg på ein bergnabbe der det er utsikt rett ned på den gamle Lye Prestegard, i eit område med stadnamn som Ulvatjød, Skrubbaspranget, Ulvabakkane og Vargarudlo.